

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Рада молодих учених Університету Ушинського

Історико-філологічний факультет

Кафедра всесвітньої історії та методики її навчання

«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»

25 квітня 2025 року

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

Одеса

УДК 930.2 + 930.85 + 94
I-90

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025>

*Рекомендовано вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №17 від 26 червня 2025 р.)*

Рецензенти:

Гончарук Т. Г. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Атаманюк З. М. – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Історична наука в умовах війни очима здобувачів вищої освіти та молодих І-90 учених : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 117 с.

ISBN 978-617-7790-55-5

До збірника увійшли матеріали всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої дослідженню наступних концептуальних питань сучасної історичної науки: методологія та історіографія історичних досліджень, головні аспекти розвитку суспільств Стародавнього світу та Середніх віків, проблеми Нової та Новітньої історії, концепт історичної пам'яті в умовах війни, історія міжнародних відносин, історія військової справи.

Матеріали, подані у збірнику будуть корисними для науковців, освітян та всіх хто прагне вдосконалити освітній процес та сприяти розвитку сучасної історичної науки.

УДК 930.2 + 930.85 + 94

Зміст

Методологія та історіографія історичних досліджень

Вербицький М.О. The origins of the cultural crisis of the 20th century and its civilizational dimension	6
Ковальський С. В. Концепція фронтиру Ф. Дж. Тернера в контексті цивілізаційної теорії	10
Окорокова В. В. Fundamentals of the phenomenological approach in the methodology of historiography	14

Головні аспекти розвитку суспільств

Стародавнього світу та Середніх віків

Добролюбська Ю. А. Шерефеддін Сабункуоглу та розвиток хірургії османської доби	19
Жимолостнова В. В. Передача і адаптація візантійських культурно-освітянських традицій у халіфатах Близького Сходу	24
Курик Н.С. Медицина цивілізації Майя: віра, лікарські рослини та магічні практики	30

Проблеми Нової та Новітньої історії

Бессонов Р. О. Археологічна діяльність Т. Е. Лоуренса на Близькому Сході	35
Варкан Н. С. Значення діяльності Індіри Ганді у розвитку економіки Індії	44
Половенко Н. А. Історія освіти пуритан США в епоху Нового часу	49

філології та соціальних комунікацій (Суми, 19-20 квітня 2012 р.). Суми: СДУ. 2012. <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/25983/1/Sinko.pdf>

3. Слюсар В. М. Вплив соціально-культурної кризи на самореалізацію особистості. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2007. Вип 32. С. 20-24.

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025-1>

Ковальський С.В.

Концепція фронтиру Ф. Дж. Тернера в контексті цивілізаційної теорії

Вивчення теорії фронтиру американського вченого Фредеріка Джексона Тернера (1861-1932) залишається актуальним у сучасному світі, зокрема для України, через її здатність пояснювати та реконструювати процеси формування ідентичності, міжкультурної взаємодії та адаптації до викликів у зонах транзитивності. У контексті глобалізації, гібридних війн, міграційних процесів і боротьби за культурну та політичну самоідентифікацію концепція фронтиру набуває особливого значення. Для України, яка історично була і залишається зоною перетину різних цивілізаційних впливів, аналіз фронтиру Ф. Тернера пропонує цінні паралелі та інструменти для розуміння сучасних викликів.

Концепція фронтиру Тернера пропонує універсальну модель для розуміння зон контакту, де формуються нові культурні, соціальні та політичні моделі. З позиції такого підходу, фронтір стає зоною взаємодії різних цивілізацій, де зароджуються нові технологічні, економічні, культурні та інші форми суспільних відносин. Це актуалізує концепцію фронтиру в контексті цивілізаційної теорії та дозволяє переосмислити прикордоння цивілізації не тільки як зона перманентного конфлікту, за С. Гантінгтоном, але й як простір можливостей та розвитку.

Фронтір Ф. Тернера – це рухома межа між освоєними та необхідними територіями Північноамериканського континенту. Це не лише географічна лінія, а й соціально-культурне явище, що символізує синтез американської ідентичності, індивідуалізму та демократичних цінностей [1, с. 11]. Концепція

Ф. Тернера укладається в американську школу геополітики на одному рівні із концепцією морської держави А. Мегена. В той же час, у Ф. Тернера був значний інтелектуальний бекграунд європейської наукової думки, в тому числі в середовищі цивілізаційної теорії. На його ідею вплинули такі інтелектуальні напрямки Європи, як теорія локальних цивілізацій та циклічних культур, географічна концепція цивілізацій Т. Болкя, географічний детермінізм німецької школи геополітики, еволюційні та матеріалістичні ідеї.

Концепцію фронтиру Ф. Тернера можна схарактеризувати як цивілізаційну за деякими ознаками.

По-перше, дослідник розглядає територіальне розширення американських колоністів на захід континенту не просто як колонізаційний процес, або переселення, а як утворення простору де «цивілізація», тобто європейська культура та засіб життя зустрічаються із «дикістю» – дикою природою та світом американських індіанців [2, с. 38]. Дихотомія цивілізація-варварство притаманно саме цивілізаційному баченню світу кінця XIX ст.

По-друге, взаємодія колоністів із дикою природою не призводила до банальної колонізації чи, навпаки, здикунства поселенців, а породжувало нові цивілізаційні якості, які були закладені в основу так званої Американської цивілізації. За Ф. Тернером, фронтір це не тільки прикордоння, але й сукупність умов в яких формувалась американська ідентичність та вигартовувались соціокультурні ознаки нового суспільства. Тобто фронтір виконував цивілізаційну функцію, яку А. Тоїнбі пізніше назве «виклик-відповідь». Переселенці переїжджаючи вглиб континенту, поділі від розбудованих та безпечних колоній, стикались із труднощами дикої природи та ворожим ставленням корінного населення, боролись за своє виживання, адаптувались та породжували новий засіб життя, нові соціальні умови та правові традиції, що повертались в колонії вже як нова норма. «Фронтір — це лінія найшвидшої та найефективнішої американізації. Дикість підкоряє колоніста. Він прибуває

європейцем у одязі, промислах, знаряддях, способах пересування та думках. Дикість забирає його з залізничного вагону і саджає в біркову каное". Ця трансформація ілюструє, як фронтір змушував поселенців адаптуватися, відкидаючи європейські звичаї на користь нових, більш практичних методів, таких як використання індіанських практик» [2, с. 39].

По-третє, американська цивілізація, за Ф. Тернером, мала яскраво виражені характерні риси: еволюційну трансформацію, екологічний детермінізм, поступ свободи та культурну самотність. На основі цього Ф. Тернер виокремив цивілізаційні якості американців, що сформувалися на фронтірі й згодом стали невід'ємною частиною американського суспільства, а пізніше – і всього Західного світу. Серед них особливо виділяється індивідуалізм, який автор вважав головною відмінною рисою американської цивілізації. На відміну від колективістських структур Європи, колоністи поклалися на власні сили у боротьбі за виживання та освоєння нових територій. При цьому американський індивідуалізм, на відміну від європейського, мав не культурне, а суто практичне підґрунтя, що руйнує старі соціальні форми та зв'язки: «Фронтір породжує індивідуалізм. Складне суспільство під впливом дикої природи зводиться до своєрідної примітивної організації, заснованої на родині. Така тенденція є антисоціальною. Вона породжує відразу до контролю, особливо до прямого контролю» [3, с. 46].

Крім того, Ф. Тернер стверджував, що фронтір сприяв формуванню демократичних інститутів і цінностей, які стали основою американської цивілізації: «Але найважливішим наслідком фронтиру стало сприяння демократії – як тут, так і в Європі» [3, с. 46]. На відміну від Європи з її аристократичними та монархічними традиціями, фронтір створив умови для самоврядування та рівності. Фронтірні громади часто створювали локальні органи управління, такі як міські збори, що сприяло розвитку прямої демократії, а економічна рівність, зумовлена доступом до «вільних земель», послаблювала класові бар'єри,

характерні для Європи. Не менш важливими цивілізаційними рисами, що сформувались на фронтірі, Ф. Тернер називав енергійність та винахідливість американців [3, с. 54]. Фронтір вирізнявся практичним підходом до вирішення проблем і здатністю до інновацій, що було зумовлено необхідністю адаптації до суворих умов.

По-четверте, Ф. Тернер, аналізуючи ключові цінності, продемонстрував цивілізаційну трансформацію американського суспільства під впливом фронтіру. Він показав, як європейські поселенці адаптувалися до нових умов, переймаючи місцеві практики, такі як вирощування кукурудзи та використання каное. Ф. Тернер підкреслив становлення американської демократії через розвиток самоврядування в умовах відсутності аристократії та впливу церкви, а також швидкий перехід суспільства від мисливського до індустріального етапу, що супроводжувався зростанням населення Середнього Заходу США в 1870–1890-х рр. майже в 40 разів [3, с. 104].

В-п'яте, дослідник представив процес освоєння фронтіру американцями та їхню трансформацію як цивілізаційний цикл, виокремивши конкретні етапи його розвитку. Початкову стадію Ф. Тернер охарактеризував як індіанську або мисливську, коли американці існували в умовах домінування дикої природи. Наступним був торговельний етап, коли розпочалися активні зв'язки з розвиненим атлантичним узбережжям, а предметом торгівлі виступала мисливська продукція. Після цього, згідно з концепцією дослідника, настав період пасторального ранчого життя, коли скотарство досягло розквіту, що дало змогу освоїти величезні простори прерій та долин річок. Далі йшов сільськогосподарський етап — від рідкісного до інтенсивного фермерського господарства. Завершальним етапом розвитку фронтіру стала індустріалізація та урбанізація, що охопила великі простори Середнього Заходу.

Концепція фронтіру Ф. Тернера, попри свою універсальність і здатність пояснювати цивілізаційні трансформації в прикордонних зонах різних регіонів

світу, має низку недоліків. Її критикують за спрощення історичних процесів, романтизацію фронтиру, виражений європоцентризм, маргіналізацію таких груп, як корінні народи, афроамериканці та жінки, а також за недооцінку глобального контексту та системних чинників формування американської цивілізації [4; 5].

Концепція фронтиру Ф. Тернера, викладена в 1893 р., залишається актуальною для аналізу цивілізаційних процесів, зокрема в контексті сучасних викликів, таких як глобалізація, міграція та гібридні війни. Вона пропонує універсальну модель для розуміння зон контакту, де взаємодія між різними культурами та середовищем породжує нові соціальні, політичні й культурні форми. Для України, як історичного й сучасного прикордоння між цивілізаціями, теорія Ф. Тернера є цінним інструментом осмислення формування національної ідентичності та адаптації до умов держави, що розташована на міжцивілізаційному перехресті.

Література

1. Das J.D., Tendler J. The Analisis of Frederick Jackson Turner`s The Segnificance of the Frontier in American History. Routledge, 2017. 96 p.
2. Turner F. Significance of the Frontier in American History (1893). *Selected Esseys of Frederick Jackson Turner. Frontire and Sections*. Prentice-Hall, 1961. 171 p.
3. Turner F. The Frontier in American History. BiblioLife, 2008. 201 p.
4. Frontier Thesis of Frederick Jackson Turner. *Weber State University*. URL: https://faculty.weber.edu/kmackay/frederick_jackson_turner.htm
5. Woodward C. How the Myth of the American Frontier Got Its Start. *Smithonian Magazine*. February, 2023. URL: <https://www.smithsonianmag.com/history/how-myth-american-frontier-got-start-180981310/>

DOI: <https://doi.org/10.24195/978-617-7790-55-5-2025-2>

Окорокова В. В.

Fundamentals of the phenomenological approach in the methodology of historiography

Among the entire range of scientific studies of social reality, a special place is occupied by the phenomenological approach, whose scientists used the concept of "social reality" to denote a special type of reality. The significance of these studies in modern science is significant, because it was phenomenologists who laid the

Наукове видання

**«ІСТОРИЧНА НАУКА В УМОВАХ ВІЙНИ ОЧИМА ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ УЧЕНИХ»**

Збірник матеріалів

Всеукраїнської наукової конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

м. Одеса, 25 квітня 2025 р.